

## СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 316.334.3:316.422]-023.15(100)

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.31-1>

### СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА СУЧАСНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

### WORLD TRENDS AND MODERN SOCIAL INNOVATION POLICY MODELS

**Самодай В.П.**

кандидат економічних наук, доцент,  
доцент кафедри бізнес-економіки та адміністрування,  
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

**Руденко Н.В.**

кандидат економічних наук, доцент,  
доцент кафедри міжнародної економіки та маркетингу,  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**Мартиненко В.О.**

кандидат наук з державного управління, доцент,  
доцент кафедри бізнес-економіки та адміністрування,  
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

**Samoday Valentyna**

Sumy Makarenko State Pedagogical University

**Rudenko Natalia**

Taras Shevchenko National University of Kyiv

**Martynenko Volodymyr**

Sumy Makarenko State Pedagogical University

*Питання інноваційної діяльності є ключовим напрямом економічної політики розвинених країн світу. За допомогою дослідження досвіду реалізації моделей інноваційного розвитку економіки та інституційного забезпечення інноваційної діяльності в низці країн світу можна знайти найбільш дієву модель соціальної інноваційної політики, що дасть змогу поліпшити показники соціально-економічного розвитку та конкурентоспроможності і в Україні. У статті обґрунтовано необхідність формування та розвитку економіки знань. Досліджено недоліки існуючих інноваційних моделей під впливом процесу глобалізації, відсутності рівноправних міжнародних відносин, низьку ефективність державного управління і регулювання національної економіки. Проаналізовано розвиток науки у світі та описано перспективні напрями інноваційної політики: розвиток високотехнологічного виробництва; забезпечення достатнього рівня фінансування науки; збільшення частки інноваційно активних промислових підприємств, освоєння нових видів техніки і технологій; розвиток приватного бізнесу.*

**Ключові слова:** інновації, інноваційна політика, інноваційні моделі, сучасні методи оцінювання, світові тенденції, соціально-інноваційна політика.

*Вопрос инновационной деятельности является ключевым направлением экономической политики развитых стран мира. При помощи исследования опыта реализации моделей инновационного развития экономики и институционального обеспечения инновационной деятельности в ряде стран мира можно найти наиболее действенную модель социальной инновационной политики, которая позволит улучшить показатели социально-экономического развития и конкурентоспособности и в Украине. В статье обоснована необходимость формирования и развития экономики знаний. Изучены недостатки существующих*

инновационных моделей под влиянием процесса глобализации, отсутствия равноправных международных отношений, низкой эффективности государственного управления и регулирования национальной экономики. Проанализировано развитие науки в мире и описаны перспективные направления инновационной политики: развитие высокотехнологичного производства; обеспечение достаточного уровня финансирования науки; увеличение доли инновационно активных промышленных предприятий, освоение новых видов техники и технологий; развитие частного бизнеса.

**Ключевые слова:** инновации, инновационная политика, инновационные модели, современные методы оценивания, мировые тенденции, социально-инновационная политика.

*The field of social innovation is developing rapidly all over the world, with new institutions, methods and activities. The article deals with some aspects of the innovative model. The necessity of formation and development of the knowledge economy. Studied the shortcomings of the existing model of innovation, in particular, the impact on it of the world of globalization, the lack of equal international relations, the low efficiency of public administration and regulation of the national economy. In particular, the article highlights the impact of macroeconomic factors on the implementation of innovation policy, state strategic objectives and their financial support in comparison with foreign countries. The dynamics of science financing were analyzed in dependence of their sources. Grounded priorities of innovation policy of the state: the development of high-tech production; ensuring an adequate level of financing of domestic science; increasing the share of innovation-active industrial enterprises, development of new techniques and technologies; development of venture businesses. Exacerbated by the current economic crisis, Europe is confronted with many complex and interrelated socio-economic challenges affecting individuals, firms, sectors and regions. While traditional innovations are of utmost importance for regional development, its impact as regards regional socio-economic challenges seems to be not sufficient. Regional resilience and competitiveness additionally require new ways of thinking, new alliances, new processes and new forms of dialogue. Social innovation as new solutions leading to improved capabilities, new forms of collaboration and a better use of societal resources can help regions to sustainably cope with social challenges. Against this backdrop this paper examines the necessity for new modes of policy production arising from the revitalization of social innovation as means of tackling the socio-economic challenges that regions are facing. It argues that a positive role for the state in stimulating, resourcing and sustaining social innovation means moving beyond traditional ways of designing and delivering public policies and programs.*

**Key words:** innovations, innovative policy, innovation model, modern assessment methods, world trends, socially innovative policy, economic foundation.

**Постановка проблеми.** Питання інноваційної діяльності є ключовими напрямками економічної політики всіх економічно розвинених країн. Сьогодні європейські країни стикаються з багатьма складними і пов'язаними між собою соціально-економічними проблемами, які активізувалися після економічної кризи 2014 р. До найважливіших проблем нашого часу можна віднести: тривале безробіття, старіння населення, погану освіту, гендерну нерівність, міграцію та еміграцію, нестачу природних ресурсів, глобальну зміну клімату.

Технологічні інновації здавна вважаються основним рушієм економічного зростання та конкурентоспроможності, ядром бачення «економіки знань». Якщо дослідити європейську соціально-економічну модель, то зрозуміло, що політики розробляють стратегію високого зростання, яка досягає конвергенції з високим рівнем соціального та економічного розвитку.

Сфера соціальних інновацій швидко розвивається в усьому світі з новими інститутами, методами та діяльністю. Більш систематичні інноваційні методи застосовуються до деяких найскладніших соціальних проблем сучасності, наприклад зміна клімату, хронічні захворювання, соціальне відчуження та матеріальна бідність. Часто найефективніші рішення розвиваються завдяки співпраці, яка охоплює державний і приватний сектори, громадські

організації та простих людей. До них належать земельні трести громади, програми відновного правосуддя, а також нові бізнес-моделі знизу вгору, для застосування їх у соціальних послугах, де залучаються місцеві ноу-хау, ресурси, технології та волонтери. Саме тому сфера соціальних інновацій зараз починає набирати обертів, маючи значні інвестиції від фондів, урядів та бізнесу, а також зусиль деяких організацій та простих людей у їхньому повсякденному житті. Можливість підтримки, управління та розширення інновацій подібного роду стала основною компетенцією цих організацій та важливим компонентом вирішення багатьох суспільних викликів, визначених у Стратегії «Європа – 2020» та Програмі досліджень та інновацій «Горизонт – 2020». Концепція та методи соціальних інновацій також усе частіше використовуватимуться більш спеціальними та розкутими групами інтересів, спільнотами й окремими людьми, які збираються для вирішення конкретних соціальних проблем. Стратегія Європейської Комісії з питань інновацій чітко ставить інновації у центр політики щодо вирішення соціальних проблем, що стосуються Європи та її держав – членів ЄС. Сфера соціальних інновацій швидко розвивається у всьому світі з новими інститутами, методами та діяльністю.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Роботи багатьох авторів присвячено проблемам

розвитку інноваційного підприємництва і наукового потенціалу як складників економіки знань. У роботі М.А. Белобородова [1] розглядається інноваційна модель розвинених країн світу та її інвестиційне забезпечення, розкриваються специфіка і значення венчурного інвестування на різних етапах і фазах інноваційного циклу. Дослідженню стратегій реалізації інноваційної політики США, Японії, країн Європейського Союзу та інших країн світу, досвіду реалізації моделей інноваційного розвитку економіки, стимулювання прискорення інноваційних процесів відведено важливу роль у публікаціях таких авторів: Т.В. Колесникова, Д.Л. Малютіна, А.П. Кохно, Р. Скотта, Г.С. Хромова та ін. [5; 6; 8; 9]. У публікаціях Б.І. Волосного, С.Ю. Глазьєва, С.С. Губанова, А.А. Кузьміцького, Л.Е. Мінделі, І.А. Погосова, В.В. Полякова, Г.С. Хромова та ін. представлено комплексний аналіз інноваційного розвитку зарубіжних країн [2; 3; 7].

Однак більш детального дослідження потребують проблеми інноваційного розвитку країн, що ступили на шлях самостійного піднесення, у цьому разі досвід реалізації моделей інноваційного розвитку економіки і стимулювання активного впровадження інновацій є дуже корисним для України.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Як показав досвід багатьох менш розвинених країн, успішний перехід до інноваційної моделі функціонування національної економіки можливий лише за умови реформування економічного середовища у цілому на основі докорінної перебудови господарського механізму країни. Регулювання інноваційного процесу повинно відбуватися за національними умовами, які мають як загальні, так і специфічні риси порівняно з інституціональним складником впроваджуваної інноваційної програми.

Інноваційний розвиток економіки є складним економічним і організаційним процесом, який спирається не лише на використання науково-технічного потенціалу, а й інституційного забезпечення, що складається з комплексу інститутів на різних рівнях. При цьому важлива роль відводиться інститутам інтелектуальної власності, корпоративної відповідальності зацікавлених сторін, держави, законодавчої системи, інвесторів, вищої школи та ін.

Актуальність даного дослідження зумовлена, по-перше, суспільно-історичною важливістю переходу сучасної економіки на нову соціально інноваційну; по-друге, необхідністю ефективною та комплексною модернізацією економіки; по-третє, важливістю аналізу міжнародного досвіду розвитку інноваційних систем із метою можливого використання сформованих у світі підходів до формування новітніх моделей інноваційного розвитку для підвищення інноваційної активності та економічного зростання.

**Постановка завдання.** Дослідити недоліки існуючих інноваційних моделей під впливом процесу глобалізації, відсутності рівноправних міжнародних відносин, низької ефективності державного управління і регулювання національної економіки. Проаналізувати розвиток науки у світі та описати перспективні напрями інноваційної політики: розвиток високотехнологічного виробництва; забезпечення достатнього рівня фінансування науки; збільшення частки інноваційно активних промислових підприємств, освоєння нових видів техніки і технологій; розвиток приватного бізнесу. На підставі вивченого матеріалу знайти найбільш дієву модель соціальної інноваційної політики, що дасть змогу поліпшити показники соціально-економічного розвитку та конкурентоспроможності України та інших країн світу.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Найбільш потужний науково-технічний потенціал у всьому світі мають США. Інноваційна політика у цій країні втілюється в концепції формування «національної інноваційної спроможності». Мета даної концепції – виховання сприйнятливості нації до технологічних новацій, до зміни напрямів науково-технічного прогресу залежно від їх ефективності. Технологічна політика США спрямована на:

- створення сприятливого клімату для розвитку приватного сектору бізнесу та підвищення конкурентоспроможності продукції;

- підвищення розвитку комерціалізації технологій;

- інвестування у створення технологій XXI ст.

Рушійною силою цієї концепції став розвиток конкурентоспроможності американської економіки та якості життя населення, посилення національної безпеки. Саме тому були створені умови для нововведень і стабільної законодавчої бази, яка знижує ділові ризики під час просування перспективних проєктів. Значну роль відводиться підвищенню якості робочої сили та її здатності створювати високотехнологічну продукцію. Учені знайшли механізм взаємовигідної співпраці держави і корпорацій, де держава відповідає за створення стимулюючого підприємницького середовища для нових ідей і проєктів, бере на себе турботу про фундаментальну науку, а також частину витрат, від яких зазвичай відмовляється бізнес, наприклад підвищення кваліфікації робітників і управлінців. Поєднання приватного і державного бізнесу дало змогу розширити фінансову базу досліджень, що призвело до передачі технологій подвійного призначення приватному бізнесу і вивело військові технології на комерційний рівень [9, с. 96].

Також були створені служби впровадження нових технологій, які фінансуються як із державного бюджету, так і з муніципальних установ. У США інтелектуальні продукти реалізуються на кожній стадії готовності. На відміну від європейських банки США активно фінансують висо-

коризикові проєкти венчурних фірм. А от американська інноваційна політика базується на міжнародній кооперації у сфері високих технологій шляхом створення альянсів для спільної діяльності. Конкурентоспроможність промисловості у цій країні все більше залежить від здатності компаній брати участь у багатосторонній міжнародній інтеграції, а уряд створює умови для такого співробітництва [1, с. 29].

У країнах Європейського Союзу стимулювання інноваційної діяльності вже давно вийшло за національні рамки і зараз усе більшою мірою ставляться спільні завдання. Кооперація в дослідженнях і розробках дає можливість європейським компаніям протистояти конкурентам, об'єднувати технологічні ресурси, заощаджувати кошти за рахунок розширення масштабів та з'єднання технічних і інтелектуальних можливостей [8, с. 16–21].

Основними напрямками інноваційної політики Європи стали:

1) Створення механізму фінансової підтримки малих і середніх підприємств.

2) Уведення більш досконалого податкового механізму, який надає певні пільги підприємствам, які розробляють і випускають інноваційну продукцію.

3) Підтримка малих і середніх підприємств із метою правового захисту технології та продукції.

4) Підвищення інноваційної компетенції кадрів.

Виробничо-технологічний сектор світової економіки, особливо у сферах високих технологій, стає більш глобальним. Виробництво високотехнологічної продукції та вихід із нею на світові ринки, розширення міжнародної інтеграції стають для більшості розвинених країн найважливішою стратегічною моделлю і рушійною силою економічного зростання [2, с. 86].

Однією з найбільш успішних є модель інноваційної політики Німеччини. Вона реалізована в науково-дослідній системі і характеризується великою різноманітністю установ, високим ступенем автономії окремих організацій та безліччю різних форм сприяння. Інноваційні центри, технологічні центри і бізнес-інкубатори є інструментом регіонального економічного розвитку, а також інструментом трансферу технологій від науки до економіки. Держава сприяє розвитку інноваційної інфраструктури шляхом надання податкових пільг і зниження додаткових витрат на заробітну плату. Важливим завданням інноваційних центрів є підтримка малих підприємств і створення умов для їх розвитку. Вони допомагають організувати сучасну інфраструктуру, консультують і надають послуги із супроводу підприємств [4, с. 459–464].

Отже, модель зростання на основі технологічних інновацій може відігравати роль у формуванні багатства, необхідного для вирішення соціальних та економічних проблем Європи, але це також призводить до реструктуризації та непередбачуваних наслідків, які можуть їх

посилити. Звичайно, не існує автоматичного проникнення технологічних інновацій до найбільш вразливих людей у суспільстві. Більше того, також стає все більш зрозумілим, що модель громадського добробуту, сформована в післявоєнному врегулюванні, вже не підходить для вирішення структурних негараздів, з якими стикається значна кількість європейських громадян. Сама держава стикається з кризою легітимності у багатьох країнах із падінням політичної участі громадян, авторитетності екстремістських партій та зростанням сепаратистських рухів. Ці тенденції мають велике значення для майбутнього європейських країн [7, с. 120].

Потрібна особлива інноваційна модель, учасники якої відрізнятимуться від суто орієнтованої на прибуток економічної програми. Соціальні інновації можуть і повинні йти поряд із технологічними інноваціями, орієнтованими на прибуток, формуючи їх розроблення та впровадження, щоб забезпечити ширший і більш справедливий розподіл переваг. Однак різниця між ними полягає у тому, що технологічні інновації теоретично добре розуміються і підтримуються політикою та підтримуючими інфраструктурами, соціальним інноваціям не вистачає таких надійних підстав [6, с. 65–69].

Нині можна виділити чотири основні напрями дослідження та розроблення зовсім нової соціально-інноваційної моделі. По-перше, зрозуміло, що для вирішення важких і злосудних проблем, з якими стикаються сучасні суспільства, такі як зміна клімату, соціальна вразливість, тривалі безробіття і старіння, потрібні нові ідеї та підходи. Особливо в часи економічної кризи соціальні інновації розглядаються як один із найважливіших елементів, необхідних для просування економіки країни. Нові підходи та інструменти долають адміністративні перепони та залучають більше наявних ресурсів [5, с. 90–96].

По-друге, соціальні інновації все частіше сприймаються як необхідне доповнення до технологічних інновацій. Хоча більше фінансують дослідження, спрямовані на технології, цього недостатньо для вирішення проблем суспільства. Удосконалення в таких сферах, як енергетика, охорона здоров'я та транспорт, традиційно формуються технологічними інноваціями, проте тепер усе більше визнається, що соціальні інновації мають вирішальне значення для розв'язання нагальних проблем у кожній із цих сфер. Наприклад, перехід до відновлюваних джерел енергії навряд чи вдасться, якщо не супроводжуватиметься ініціативами щодо зміни соціальних звичок та вкорінених способів роботи. Подальше дослідження взаємодії різних видів інновацій може значно підвищити ефективність обох.

По-третє, у європейських суспільствах усе ще існує багато бар'єрів для соціальних інновацій. Дійсно, нововведення, по суті, суперечать наявній практиці. Перешкодами стають: регла-

мент, жорсткість організацій та обмеженість ресурсів, наявні практики, опір у місцевих громадах. Це означає, що багато хороших ідей так і залишаються нереалізованими. Дослідження можуть бути корисними для опису бар'єрів для інновацій та виявлення шляхів їх подолання.

І, нарешті, багато соціальних нововведень, які виникають, повільно поширюються. Багато нововведень не приймаються через те, що їх відповідність не визнається або вони не вдаються після впровадження, оскільки вони не були придатні до різних умов, в іншому місці, в іншому контексті. Без достатнього усвідомлення місцевих умов інструменти та підходи, передані з інших місць, можуть принести більше шкоди, ніж користі, якщо ретельно їх не адаптувати. Це становить величезну трату талантів та ресурсів. Уряди та ринки повинні бути чутливими до внесків поза їхньою системою, наприклад через відкритість до альтернативних форм обговорення або партнерства.

Саме тому дослідження, що фінансуються Європейським Союзом, відіграють вирішальну роль у стимулюванні соціальних інновацій. Більше того, Європейський Союз заохочує як досконалість у навчанні, так і практичне застосування результатів досліджень [3, с. 250].

**Висновки.** Отже, головне завдання переходу до інноваційної моделі розвитку економіки передбачає розроблення концепції і програми її реалізації. Для формування цілісної програми слід використовувати вже існуючий закордон-

ний досвід інноваційного розвитку економіки та інституційного забезпечення цього процесу. Поза сумнівом, майбутнє визначатимуть ті, хто впроваджує інновації. Успішні новатори в найближчі кілька років розгорнуть спектр нових бізнес-моделей, що забезпечить баланс між прибутком для зацікавлених сторін та поліпшенням життя окремих громадян, зосереджуючи увагу на прогресі як для бізнесу, так і для глобального суспільства.

Соціальні інновації можуть бути ключовим чинником, який дасть змогу організаціям у різних сферах поліпшувати своє стратегічне та конкурентне становище на території своєї держави. Мережева система соціальних інновацій допомагає ініціативам соціальної економіки. Багато із цих ініціатив є нововведеннями, які призводять до соціальних процесів співпраці. Ці соціальні процеси відображають взаємодію між суб'єктами та інновацією. Вони є взаємодією та обміном інформацією між соціальними суб'єктами, науковцями, бізнесменами та ін., не встановлюючи жорстких та детермінованих меж. У цьому сенсі організація соціальної економіки, інтегрована в мережеву систему соціальних інновацій, здатна створити режим виробництва процесів, що ведуть до соціальних інновацій, а мережа має намір широко розповсюджувати інновації. Більше того, середовище інноваційної системи забезпечує суттєве розуміння соціального та колективного характеру будь-якого виду соціальних інновацій.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белобородова М.А. Інноваційна модель економічного розвитку і особливості її інвестиційного забезпечення в розвинених країнах. *Проблеми сучасної економіки*. 2009. № 1. С. 29.
2. Волоснов Б.І., Кузьмицький А.А., Поляков В.В. Інноваційно технологічний розвиток: стратегії, пріоритети, закономірності. Київ, 2011. 351 с.
3. Інноваційний розвиток економіки: міжнародний досвід та проблеми / С.Ю. Глазьев та ін. ; за ред. А.А. Масленникова. Санкт-Петербург : Нестор-Історія, 2016. 351 с.
4. Кохно А.П. Ефективність фінансування НДДКР. *Росія: тенденції та перспективи розвитку*. 2013. Вип. 8. Ч. 2. С. 459–464.
5. Мазур А.А., Осадча Н.В. Сучасні інноваційні структури. *Наука та інновації*. 2006. № 1. С. 90–96.
6. Малютін Д.Л. Традиції і раціональність: аналіз і оцінка формування інноваційного середовища в Японії. *Креативна економіка*. 2013. № 5. С. 65–69.
7. Миндели Л.Э., Хромов Г.С. Научно-технические системы промышленно развитых стран в начале мирового экономического кризиса: 2007–2009. Москва : ИПРАН РАН, 2012. 183 с.
8. Скотт Р. Инновационная стратегия Великобритании. *Форсайт*. 2009. № 4(12). С. 16–2.
9. Хромов Г.С. Поточний стан науково-технічних систем промислово розвинених країн. Київ, 2013. 180 с.

#### REFERENCES:

1. Bieloborodova M.A. (2009) Innovatsiina model ekonomichnoho rozvytku i osoblyvosti yii investytsiinoho zabezpechennia v rozvynenykh krainakh [Innovative model of economic development and features of its investment support in developed countries]. *Problemy suchasnoi ekonomiky*, no. 1, pp. 29.
2. Volosnov B.I., Kuz'mits'kii A.A., Polyakov V.V. (2011) Innovatsiino tekhnolohichnyi rozvytok: stratehii, priorytyety, zakonmironosti [Innovative technological development: strategies, priorities, patterns]. Kyiv. (in Ukrainian)
3. Maslennikov A.A. (ed.) (2016) Innovatsiinii rozvitok ekonomiki: mizhnarodnii dosvid ta problemi [Innovative economic development: international experience and problems]. Sankt-Peterburg: Nestor-Istoriya. (in Russian)
4. Kokhno A.P. (2013) Efektyvnist finansuvannia NDDKR [Effectiveness of R&D funding]. *Rosiya: tendentsii ta perspektivi rozvitku*, vol. 8, part 2, pp. 459–464.

5. Mazur A.A. Osadcha N.V. (2006) Suchasni innovatsiini strukturi [Modern innovation structures]. *Nauka ta innovatsii*, no. 1, pp. 90–96.
6. Malyutin D.L. (2013) Tradytsii i ratsionalnist: analiz i otsinka formuvannia innovatsiinoho seredovyscha v Yaponii [Traditions and rationality: analysis and evaluation of the formation of the innovation environment in Japan]. *Kreativna ekonomika*, no. 5, pp. 65–69.
7. Mindeli L.E., Khromov G.S. (2012) Nauchno-tekhnicheskie sistemy promyshlenno razvitykh stran v nachale mirovogo ekonomicheskogo krizisa: 2007–2009 [Scientific and technical systems of industrialized countries at the beginning of the global economic crisis 2007–2009]. Moscow: IPRAN RAN. (in Russian)
8. Skott R. (2017) Innovatsionnaya strategiya Velikobritanii [UK innovation strategy]. *Forsait*, no. 4, pp. 16–21.
9. Khromov G.S. (2013) Potochnyi stan naukovo-tekhnichnykh system promyslovo rozvynenykh krain [The current state of scientific and technical systems of industrialized countries]. Kyiv.